

Kovalovszky Márta

MAROSI ERNŐ SÓJA

Megtörtént, hogy valamely csekélyértelmű könyvecskémet így ajánltam Marosi Ernő figyelmébe: „Fülesnek (az alsóbb évfolyamból) barátsággal”. Ha ifjú kollégákkal beszélgetve egyetemi éveinkre kerül sor, kajánul szoktam megjegyezni, hosszú életem és munkám egyik legnagyobb szerencséjének tekintem, hogy soha nem kellett vizsgáznom nála. Erre mindig büszke is voltam, emelt fővel, fölényesen jegyeztem meg olykor: „alsóbb évfolyamba járt”.

Persze, már azokban az időkben is lebegett alakja – vagy szemüvege – körül valami kimondatlanul gyanús, szavakban megfogalmazhatatlan tekintélyszerűség, a komolyság és szorgalom elgondolkoztató ködfüggőnye, amelyen gunyoros vagy szarkasztikus megjegyzései könnyed lándzsaként hatoltak keresztül. A *Micimackó* akkoriban kötelező olvasmánynak számított a művészettörténész-hallgatók köreiből, természetes volt tehát, hogy Marosi Ernőt a könyv egyik alakjáról nevezzük el. Mosolyogtunk rajta, de titokban valamennyien azt gondoltuk, hogy ez az alak egy Valóságos Komoly Professzor jövőendő egyéniségét rejti magában.

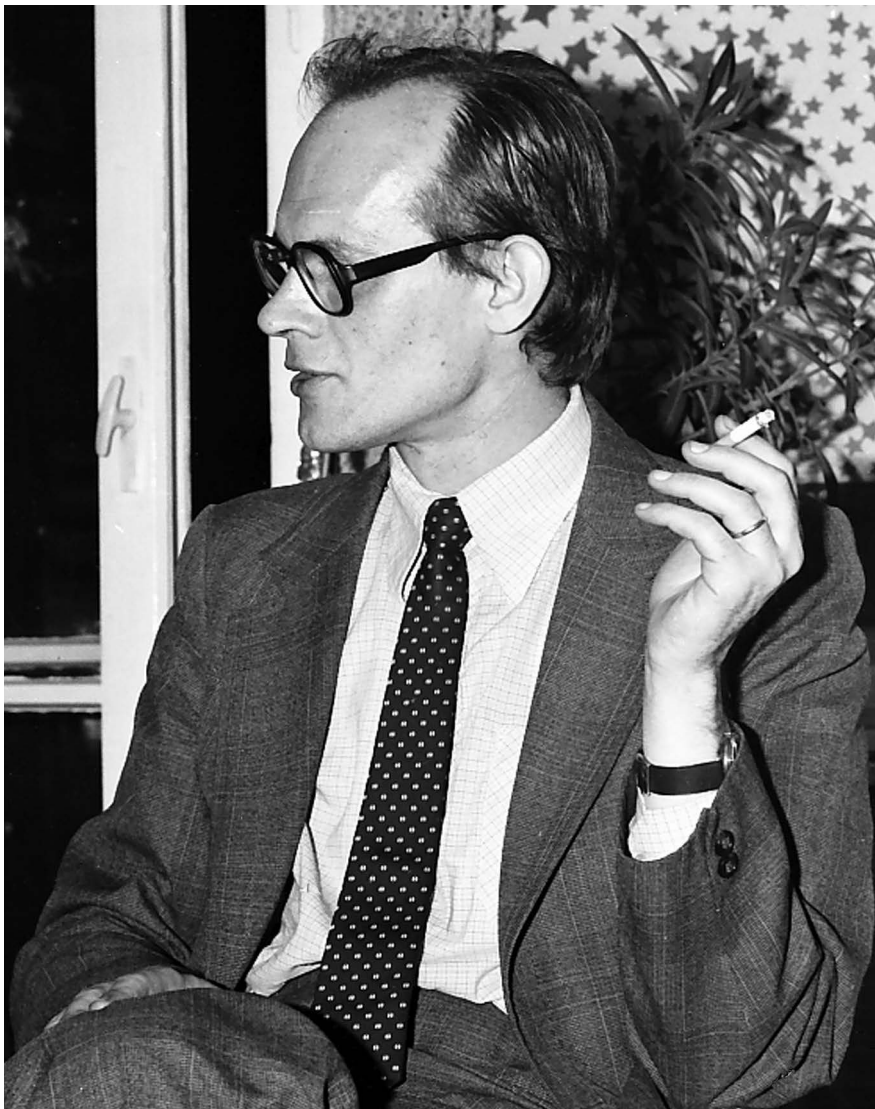
A magyar művészettörténetben nem egyedülálló, hogy valakinek érdeklődése, kutatásai egyaránt kiterjednek a régi és a modern, sőt egyenesen kortársi művészet folyamataira, problémáira felé, elég itt most csak Genthon István, Hoffmann Edith vagy Gerevich Tibor nevét említenünk. Marosi egyben-másban hasonlít is rájuk, Genthon hedonista műélvezete vagy Gerevich kőfaragvány-ismerete sok vonásában egyenesen rokon az övével. Leginkább mégis a klasszika-filológus Szilágyi János György áll közel Marosihoz: a történelem és a művészet régi korszakainak nagy, nemzetközi tekintélyeiként sem torpantak meg választott időszakuk határán, hanem bátran és kíváncsian lépkedtek tovább az évszázadokon át a jelen felé. Gyorsan tegyük hozzá, a hasonlóságukon kívül van különbség is persze. Szilágyi János György ugyanis a maga „Körner-korszakában” (ő nevezte így) külföldi ösztöndíjas útjain – végezve a klasszikus görög vázák kutatásának aznapi feladataival – nyájasan érdeklődve járta a klasszikus modern mesterek nagy kiállításait, és jól szórakozott a Fiala Művészek Klubjának vagány avantgárd-produkcióin, viszont élményeiről csupán családjának, barátainak küldött leveleiben számolt be. Lelkes kívülálló maradt, eszébe sem jutott, hogy a modern művészet témakörébe vágó tanulmányokat írjon. Marosi viszont a középkor-tudós alaposágával veszi szemügyre a 19-20. századi művészet problémáit, életműveit vagy egyes alkotásait is. Tanulmányai, cikkei, megnyitóbeszédei olvastán tátott szájjal álmélkodunk, mint Nádas Péter a sójáról híres német városka, Schwäbisch Hall főtemplomának terében.

Nem egyszer ámultunk el a székesfehérvári Smohay János Alapítvány valamelyik ülésén, amikor Ernő kollégáinak díj-javaslatok mellé odatette a magáét. A meglepő nem is a név, a személy vagy alkotásainak ismerete volt, sokkal inkább az, hogy

nemzetközi tekintélyű középkor-kutatónk milyen könnyedén és otthonosan mozog a kortárs művészet terepén. Hogy egyaránt otthon érzi magát a középkori katedrálisok, templomalaprajzok és gótikus oltárfaragványok meg Halász Károly festményei, Jovánovics gipsz-szobrai vagy Waliczky Tamás különös fényképező-masinaí között. Hogy egyszerre látja a modern művészet és a régi korok művészetének sajátos problémáit. Hogy mindegyiket a másik felől nézi, szemléli, megtalálva azokat az utakat, amelyek összekötik őket. Magunkban elégedetten bólogtunk, amikor egy 1982-es fehérvári megnyitóbeszédében azt mondta: „Ha nem ismernénk magunk körül művészetet, művészeket, nem tudnánk törődni a régi korok művészetével sem.” Már régen gyanítottuk, hogy Marosinak életeleme a művészettörténet folyamatossága, akár hálnak a víz. Boldogan úszik az áramlásban, kíváncsian tart a sejtett cél felé, ironikus mosollyal siklik a többiekkel, de kalandos kedvében olykor keresztbe szeli a hullámokat, olykor hirtelen oldalra kanyarodik, miközben a többiek együtt úsznak tovább. Marosi ilyenkor diszkrétan dörzsöli tenyerét, örül, hogy túljárt az eszközön. Ez a maga-tartás tükröződik minden munkájában, ennek „forró nyomát” követhetjük nyomon baráti beszélgetéseinkben, ennek foszlányait, fel-felszikrázó fényét ismerhetjük fel időnként emlékezetünkben.

Nem véletlenül jut az ember eszébe Nadas Péter kis könyve, *Az élet sója* (Jelenkor, 2016), amely egy dél-német kisváros, Schwäbisch Hall történetének évszázadairól, társadalmáról, életéről szól. Marosi Ernő a könyvhöz fűzött „megjegyzései” ugyanabban az évben itt, az *Enigma* lapjain jelentek meg ezzel a hosszú címmel: „*Elmés funkcionalitás*” és „*a dolgok pászentosságának elve*”. Egy *művészettörténész megjegyzései*. Az idézőjeles szavakat Marosi az író szövegéből emelte ki, s e gesztusával – talán nem csak a pályatársak vagy az egykori „felsőbb évfolyamosok” számára – önkéntelenül és kimondatlanul rávilágít egész saját tevékenységének legfontosabb tartópilléreire. Olvastam persze alapos könyveit, eszes tanulmányait, találkoztam vérfagyasztó kritikáival (és örültem, hogy azok mások munkáiról szólnak), de rövid írása ezúttal számomra olyan váratlanul felgyulladó reflektor volt, amelynek éles fényében kirajzolódni láttam nemcsak a világ és a művészet jelenségeit, hanem a Marosi-féle gondolkodást alakító és meghatározó karaktert is.

Tudjuk, egész gondolkodásának és ismereteinek középpontjában a középkori építészet, a romanika és a gótika művészete áll. De ahogyan Nadas Péter szövegében a Schwäbisch Hall-i Sankt Michael templom nehézkes tornyát s a benti tér karcsú oszlopaít, levegős tereit követjük pillantásunkkal, úgy merülnek fel emlékezetünkben Marosi leírásai, elemzései kedves középkori székesegyházairól, s akkor a gótikus magasban megcsillanó fények világánál lassanként felismerjük és megértjük a különféle korok, stílusok egymásra épülő, egymáshoz simuló formáit, azok összefüggéseit; kezdjük látni azt a struktúrát, amely nemcsak az adott épület részeit fűzi össze, fűzi rendbe, hanem a tágabb világ dolgait is. Ez a struktúra nem csupán itt, ezen a helyen, az architektúra keretein belül érvényes, hanem a világ egymástól nagyon távoli területein is. Felismerése teszi átláthatóvá és ismerőssé, értelmezhetővé és végül érthetővé a valóság különféle darabjait. A művészettörténész szeme elé kerülő

Marosi Ernő a 70-es években © MÉM MDK, Tudományos Irratár

dolgok – egy alaprajz éppúgy, mint egy irodalmi szöveg vagy egy tudományos tervezet – előzékenyen és fegyelmezetten mutatják meg logikus vagy éppen zűrzavaros szerkezetüket.

Ne gondoljuk azonban, hogy barátunk valami száraz logika útmutatását követi, amikor elemez, értelmez vagy értékkel. Egy templom alaprajza, boltíveinek hajlása, tereinek egymásba kapcsolódása majdnem mindent elárul a kor, az idő, az építőmesterség, a folyton változó használat tényeiről, de ugyan ilyen fontos ismerni a

lépcsőknek a hívek lépteit őrző, hullámosra kopott formáját vagy a keresztelő-medencék peremének kanyarulatait, hogy a tudományos képzelet hűvös preparátumát az egykori élet eleven árama járja át. Mint öntudatos „felsőbb éves” természetesen sokáig összeférhetetlennek gondoltam a fennkölt tudományt meg az esendő élet véletlenszerű jeleit; vagy-vagy. Csak az évtizedek során értettem meg, hogy a kettő barátságosan kiegészítheti egymást, és örömmel láttam, hogy ez – ahogy múlik az idő – Marosinál is egyre gyakrabban megtörténik. Az „elmés funkcionalitás”-t, amely a templomok szerkezetét, és e szerkezet későbbi átalakítását, bővítését megszabta, a létezés sokféle vonatkozásában és tárgyában megtalálja, kedvtelve nézzük, amint fanyar bölcsességgel átlát a különböző szitákon. Marosi szemében egyre megy, hevenyészett tanulmány, irodalmi fércmű, odavetett akadémiai tervezet – mindegyikben kérlelhetetlen pillantással és viccesen teszi mérlegre a tényeket, a valóságot.

Ha már-már elrettennék e szigorúságot tapasztalva, jussanak eszünkbe Nádas Péter kis könyvének Marosi számára oly kedves, kifejező szavai: a „dolgok pászentossága”. Ahogyan az „elmés funkcionalitás” szikárságot, célszerűséget rejt magába, a „pászentosság” az odaadás, az odasimulás, az alkalmazkodás gesztusait sejteti. Hangzása – talán az „á” miatt – valami lassúságot sugall, és hát tudjuk, a lassúság Marosinak éppen nem imponál. Meglepve látjuk mégis, hogy a gyors és rettenthetetlen elme alkalomadtán milyen enyhülten időzik az élet zavaros és szórakoztató részleteinél. Ha úgy adódik, boldogan lép be egy francia katedrális béliet-szobrai között a hatalmas térbe, boldogan forgolódik a boltívek magasára szegezve tekintetét, de értékelni tudja a kikoptatott lépcsők egyenlenségét, ismeri a templomi szertartások rendjét, kellékeit, a különböző térrendszerek kapcsolatait, a szárnyasoltárok ünnepélyes ikonográfiáját, és tud jóízűen szórakozni a történesek balga, esetlen fordulatain. A tekintélyes tudós ábrázata mögül kikacsintó ironikus lény többé-kevésbé át tudja tekinteni a létezés szerkezetét, és bajok, tragédiák, ellentétek ellenére láthatólag vallja „a pászentosság elvét”. Ha unokáját a távolba-köpés fortélyaira tanítja, vagy vendégeinek autentikus spanyol szakácskönyv alapján gazpachot készít, az ember irigykedve látja, milyen otthonosan mozog a világ egymástól oly távol eső rétegeiben.